

УДК 339.9:330.101(477)

Слюсаренко А.В.
*кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту
організацій та зовнішньоекономічної діяльності
Миколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського*

ВПЛИВ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

INFLUENCE OF TRANSNATIONAL CORPORATION ON ECONOMIC UKRAINE

АНОТАЦІЯ

Глобалізація, як процес географічної, соціальної, економічної, політичної та культурної уніфікації світу в єдності соціально-економічних систем, характеризується домінуванням транснаціонального капіталу та поширення впливу багатонаціональних компаній на економіку країн. Визначення якості впливу даних фінансово-промислових утворень є об'єктом дослідження науковців та практиків світу, які не мають одностайності трактувань та визначень. Дані корпорації є ринком у чистому вигляді і мають наднаціональний рівень конкурентного позионування в планетарному масштабі. Фактично постає проблема актуалізації переходу держав від процесу інтернаціоналізації, як засобу досягнення економічної синергії, до нової якості світової структури, яка за базовий орієнтир приймає транснаціоналізацію, як феномен ХХІ сторіччя, що дозволить реалізувати принципи національної безпеки для кожної країни за рахунок формування противажних конкурентоспроможних транснаціональних корпорацій. Створення такого роду конкурентного силового поля формуватиме прийнятні умови життєдіяльності та паритетності сприйняття одне одного всіх без виключення соціально-економічних систем, які не поділятимуться на транснаціональні корпорації та державні інститути.

Ключові слова: інтернаціоналізація, глобалізація, транснаціональні корпорації, інвестиції, зовнішньоекономічна діяльність.

АННОТАЦИЯ

Глобализация, как процесс географической, социальной, экономической, политической и культурной унификации мира в единстве социально-экономических систем, характеризуется доминированием транснационального капитала и распространение влияния многонациональных компаний на экономику стран. Определение качества влияния данных финансово-промышленных образований является объектом исследования ученых и практиков мира, не имеющих единодушия трактовок и определений. Данные корпорации являются рынком в чистом виде и имеют наднациональный уровень конкурентного позионирования в планетарном масштабе. Фактически возникает проблема актуализации перехода государств от процесса интернационализации, как средства достижения экономической синергии, к новому качеству мировой структуры, которая за базовый ориентир принимает транснационализацию, как феномен XXI века, что позволит реализовать принципы национальной безопасности для каждой страны за счет формирования конкурентоспособных транснациональных корпораций. Создание такого рода конкурентного силового поля будет формировать приемлемые условия жизнедеятельности и паритетности восприятия друг друга всех без исключения социально-экономических систем, которые не будут делиться на транснациональные корпорации и государственные институты.

Ключевые слова: интернационализация, глобализация, транснациональные корпорации, инвестиции, внешнеэкономическая деятельность.

ANNOTATION

Globalization, as a process of geographical, social, economic, political and cultural unification of the world in the unity of social and economic systems, characterized by the dominance of transnational capital and spread the influence of multinational compan-

ies in the economy. Quality impact of these financial and industrial entities are the subject of research scientists and practitioners in the world, with no consensus interpretations and definitions. These corporations are pure market and have supranational level competitive positioning on a planetary scale. In fact, there is a problem updating the transition states of the internationalization process as a means of achieving economic synergies to the new quality global structure that the base benchmark takes Transnationalization as a phenomenon of the XXI century, which will implement the principles of national security for each country by forming protyvazhnyh competitive multinationals. Creating this kind of force field competition will form acceptable conditions of life and perception of parity each other any and all social and economic systems that will not be divided on multinational corporations and public institutions.

Keywords: internationalization, globalization, multinational corporations, investment, foreign trade.

Постановка проблеми. Сучасність характеризується активним розвитком економічних систем транснаціональних корпорацій (далі - ТНК) в усьому світі. Великі маси капіталу та ресурсів дозволяють швидко опановувати території та монополізувати галузі в межах держав і їх кластерів. Даний процес стосується й України, яка є активним учасником світогосподарських відносин, що актуалізує питання впливу ТНК на економіку і необхідність подальшого дослідження.

ХХІ сторіччя є епохою поглиблення зовнішньоекономічних міждержавних зв'язків, які реалізуються через інтеграційні процеси та економічну синергію. Проте, якщо державний рівень ставить за пріоритет саме інтеграцію, то ТНК за мету мають виключно глобалізацію, як наддержавний рівень діяльності та метод світового панування через економічне, соціальне, політичне та технологічне середовища. Тож ТНК мають ширші пріоритети та можливість, адже вони є об'єднанням в першу чергу капіталів, ресурсів та активів на наднаціональному рівні, котрі формують потужні економічні системи здатні конкурувати з державними інститутами та монополізувати їх ринки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням вивчення ролі ТНК та їх впливу на економіку країн світу приділяється увага таких закордонних вчених, як С. Кіндлбергер, Ф. Котлер, Ф. Рут, Дж. Даннінг та ін. Проблематики безпосереднього впливу багатонаціональних компаній на економіку України торкаються в своїх працях й вітчизняні апологети наукової думки, а саме: З. Варналій, Д. Лук'яненко,

І. Філіпенко, І. Гайдуцький та ін. Проте, не зважаючи на глибину проведених досліджень з боку науковців всього світу, не було зроблено одностайних висновків стосовно ролі ТНК в світовій економічній системі та корисності їх в площині розвитку державних інститутів загалом та України зокрема, що актуалізує обрану тематику та обґрунтовує доцільність проведення досліджень.

Метою дослідження є обґрунтування результатів діяльності ТНК, як потужних глобальних економічних систем та визначення їх впливу на економіку України з точки зору корисності та перспектив розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. ТНК почали активний розвиток ще з середини 80-х років, що, як наслідок, дозволяє констатувати наявність 83 тис. таких компаній в усьому світі на момент реального часу, які, в свою чергу, мають більш ніж 825 тис. філій за кордоном. Така чисельність підкріплюється потужною мережею місцевих фірм і компаній, котрі є їх партнерами на тих чи інших ринках. Сукупні активи іноземних філій ТНК в економіці України вже досягли розміру в 68,7 млрд. дол. США, обсяг міжнародного виробництва сягає 31,2 млрд. дол. США, а загальний обсяг їх експорту 5,7 млрд. дол. США [1]. В той же час, сукупні активи 200 найбільших підприємств України оцінюються в 57,1 млрд. дол. США, а їх оціночна вартість складає 22,2 млрд. дол. США. Дохід даних компаній за даними 2016 року сягав 51,9 млрд. дол. США. В свою чергу, прибутковими з числа 200 найбільших компаній України стали лише 118, які спромоглися показати суму чистого прибутку 2,24 млрд. дол. США [2]. Тож, співставність розвитку українських та іноземних компаній свідчить на користь іноземного капіталу та домінуючого позиціонування саме ТНК в економіці України.

Представлені дані є свідченням формування наднаціональної системи світового панування капіталу транснаціональних корпорацій. Такі розміри активів є загрозою для економіки України з огляду на розмір прийнятого розміру державного бюджету у 2017 році, який складає 27,3 млрд. дол. США і є меншим від статків багатонаціональних корпорацій функціонуючих на вітчизняній території майже в 2,5 рази. Сукупністю підприємств України було сформовано показник валового внутрішнього продукту у 2016 році в розмірі 99,3 млрд. дол. США, що дозволяє зробити висновок стосовно питомої ваги діючих іноземних корпорацій в загалі вітчизняного виробництва, яка складає 27,5%. Загальнодержавний розмір вартості експорту 2016 року складає 48,9 млрд. дол. США і 11,6% даного обсягу експортовано філіями ТНК. Тож багатонаціональні корпорації чинять чималий вплив на економіку України з огляду на фінансові результати участі у внутрішньо-ринкових процесах.

Науковцями та практиками сучасності стверджується об'єктивна доцільність свободи діяльності ТНК на території України, адже це відкриває можливості залучення іноземних інвестицій. Більш того, створення сприятливої інвестиційної привабливості є пріоритетним завданням вітчизняного сьогодення, від вирішення якого буде залежати соціально-економічний розвиток та якість модернізації. Проте, погоджуємось з твердженням Н. Чумака щодо дуальності сприйняття успішності реалізації зазначеного завдання, яке передбачає створення привабливих умов для ТНК та, в той же час, актуалізує проблему захисту інтересів національної безпеки [3].

Загалом обсяг прямих іноземних інвестицій (далі ПІІ) в економіку України у 2016 році склав 37,7 млрд. дол. США, що є менше рівня попередніх 5-ти років. Зменшення пояснюється деструктивними змінами в геополітичному стані держави перш за все, адже окупованою є територія Криму та фактично здійснюється проведення антитерористичної операції на Сході країни, що створює негативні тенденції в сенсі інвестиційної привабливості. ПІІ за даними 2016 року надходили з 93 країн світу, серед яких чільне місце з огляду на питому вагу обсягів інвестицій займають: Кіпр – 9,7 млрд. дол. США, Нідерланди – 5,7 млрд. дол. США, Російська Федерація – 4,3 млрд. дол. США, Велика Британія – 2,1 млрд. дол. США та Німеччина – 1,6 млрд. дол. США (рис. 1) [4].

Рис. 1. Структура прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку України за країнами за 2016 рік, %

Прямі іноземні інвестиції з боку ТНК є більш практично доцільними для економіки країни, ніж державні кредити та позики через їх зміст та якість. ПІІ ТНК в економіку України не є додатковим надходження виключно капіталу, а представлені унікальністю поєднання фінансових ресурсів, функціонального та управлінського досвіду, інноваційних технологій, доступу до ринків, які є опанованими відповідними корпораціями. Об'єктивно доцільним є зазначити в контексті інвестування перелік ТНК, які вклали інвестиції у дочірні компанії і спільні підприємства в Україні у 2015 році з означенням країни походження. Відтак, лідером в сфері інвестування в розвиток власного бізнесу є McDonald's Corporations (США, харчова промисловість) з обсягом інвестицій в 7,4 млн. дол. США., Nestle S.A. (Швейцарія,

харчова промисловість) – 6,7 млн. дол. США, British American Tobacco (Велика Британія, тютюнова промисловість) – 6,2 млн. дол. США [2].

Загалом, географія іноземних інвестицій з боку ТНК відрізняється певним чином від державної, адже найбільші обсяги надходять в економіку України з корпорацій США, які не вирізняються активністю інвестування у вигляді державних позик та кредитів. Тож інвестиційні інтереси макроекономічного рівня та підприємницького в більшій мірі розходяться через неспівставність цільового динамізму в сфері державного управління та ринкової економіки, яка представлена інститутом підприємництва.

Тож ТНК чинять значний вплив на вітчизняну економіку, зважаючи на інтереси капіталу як основи інституту підприємництва, який підкріплюється маніпуляціями в сферах економічного, нормативно-правового та соціального забезпечення. Індикатором присутності капіталу потужних фінансово-промислових утворень іноземного походження в економіці будь-якої країни є індекс транснаціоналізації економіки приймаючої країни (Transnationality index of host economies), який введено у 1990 році Конференцією ООН з торгівлі і розвитку. Відповідна динаміка зазначеного індексу для економіки України відображена в рисунку 2.

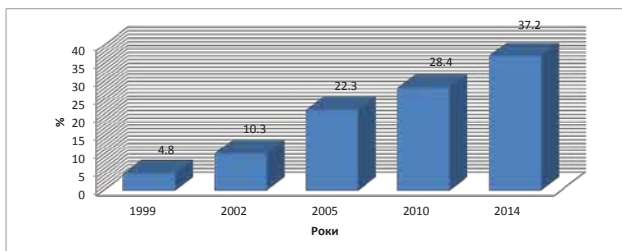

Рис. 2. Динаміка індексу транснаціоналізації економіки України, % [5]

Згідно відображених на рисунку 2 даних фактичним є стан динамічного прогресу присутності капіталу ТНК в економіці України, який за досліджуваний період в якості індексу зріс у 8 разів, що є значним показником зрушень у вітчизняній системі. В свою чергу, досліджуваний показник є відображенням збільшення іноземних фінансово-промислових утворень, які інвестують капітал в українську економіку шляхом розміщення своїх дивізіїв та дочірніх підприємств. Власне означеною є величина охоплення економіки України іноземними ТНК, яка сягає 37,2%, тому актуальним постає питання визначення якості впливу даних компаній на економіку та формування висновків стосовно стратегії внутрішньодержавної поведінки.

Вирішальним чином, за нашими судженнями має поставати питання не тільки в площині інвестиційної привабливості української економіки з боку ТНК, але й проведення власної політики експансії на зарубіжних ринках. Останнє є неможливим без обізнаності з

діяльністю багатонаціональних корпорацій та формування стратегічних орієнтирів і конкурентних переваг. Варто зважати на той факт, що ТНК є рушієм наднаціональних економічних відносин в глобальному масштабі крізь призму капіталу, в той час, як певні державні інститути загалом та Україна зокрема актуалізують зовнішньоекономічну діяльність шляхом поглиблення процесів інтернаціоналізації. Власне таке трактування за нашими судженнями зводиться до різноплосинних інтересів корпорацій та держав. Багатонаціональні компанії діють за принципами глобального позиціонування та формування загальних «правил гри» виключно на засадах ринкових відносин. На противагу їм Україна насамперед лобіює інтернаціоналізацію, як засіб створення «зони комфорту», яка є прийнятною і адекватною умовам сучасності та економічним реаліям, що при цьому актуалізує питання державного регулювання та обмеження впливу чинників ринку на загальні результати, що формує різні рівні готовності до співпраці на рівні підприємницьких структур та економічної системи держави через взаємозаперечення ключових важелів.

Викладений зміст проблематики дослідження вимагає поглибленого вивчення через дуальність корисності, а саме позитивізму розвитку інституту приватної власності підкріпленого іноземним капіталом, який є транснаціональним, або ж негативності через обмеження можливості розвитку вітчизняних підприємств в рахунок не конкурентоспроможності та відповідно стримування загального розвитку України. Тож основним на даному етапі є питання чи варто відкривати економіку для діяльності потужних корпорацій. Власне висновки науковців та практиків в даному випадку є різними. В першу чергу, негативне відношення пояснюється неспроможністю вітчизняної економіки та сучасних підприємств протистояти в конкурентному сенсі розвиненим системам багатонаціональних компаній. По-друге, наголошується доцільність залучення ТНК з метою формування досвіду та того «глобального пакету бізнес-сервісу», який є відсутнім через недостатнє представництво України на міжнародній арені в кількісному вираженні вітчизняних ТНК.

Н. Безрукова відзначає, що ТНК стають активними рушіями глобального диверсифікованого виробництва, міжнародної торгівлі, нових технологій і знань, професійного управління, економічної діяльності у більшості країн, виключного поглинання абсолютних і відносних переваг, тощо. Вони є рушійними силами технологічного і наукового прогресу, розвитку виробничих сил і економічних зв'язків, що також є беззаперечним фактором позитивності їх сприйняття [6, с. 60]. Натомість О. Чурилова зазначає, що українські виробники мають обмежені можливості розвитку через вплив на них саме іноземних ТНК, позиції яких на ринках залишаються незмінними через формування

монополій. В першу чергу, не конкурентоспроможність вітчизняних підприємств виражається в тому, що іноземні корпорації можуть дозволити собі працювати в площині збитковості в окремому регіоні за рахунок компенсації їх в інших філіях. По-друге, вони забезпечують собі потужний юридичний та політичний імунітет, трансформуючи особливості ведення бізнесу в Україні в переваги. І. в решті решт, ТНК мають беззаперечні маркетингові переваги та рекламні можливості [7]. Проте при формуванні власних суджень ми схилиємося до думки, що українська економіка не повинна уникати впливу багатонаціональних компаній, проте має бути сформованим певний механізм регулювання їх діяльності, котрий направлений перш за все на забезпечення паритетної рівності розвитку вітчизняного виробництва та інвестованого (транснаціонального).

Варто погодитись з думками В. Ланового стосовно того, що ТНК є імперіями, або ж утвореннями, які не рахуються з кордонами та значною мірою підпорядковують собі процеси становлення економічних структурі правових режимів у світі [8]. Тобто, основною проблемою діяльності великих іноземних компаній на території України є монополізація ринків в рахунок відсутності конкуренції з боку вітчизняних виробників. Факт монополізації є дослідженим та доведеним навіть на міжнародному рівні, адже у 1950-1960-их роках було сформовано 500 потужних монополій зі скороченням їх чисельності до 200 в період з 1970-1980-их років і на момент реального часу йдеться мова про концентрацію глобальної влади в руках 50-ти панівних ТНК [9, с. 241]. Проте, власні судження зводяться до протидії монополізації з боку держави шляхом прийняття законів та законодавчих актів, які б певною мірою обмежували діяльність ТНК та координували їх функціонування в напрямках та сферах, які є пріоритетним для вітчизняної економіки.

ТНК допомагають українській економіці вирішувати низку проблем в сфері якості модернізації державного інституту та підприємницької ініціативності. Сучасність України констатує наявність валютного дефіциту, який покривається за рахунок державних позик та кредитів з різних джерел. Проте, покриття дефіциту на макроекономічному рівні є не таким дієвим, як інвестування в економіку за сферами діяльності суб'єктів підприємництва. Сальдо експортно-імпоротної діяльності є від'ємним за рядом останніх років і дану проблему можливо вирішити саме шляхом залучення ТНК до України, які розміщуючи власні потужності інвестують капітал в економіку, знімаючи гостроту валютного дефіциту та реалізуючи програму імпортозаміщення, адже відбувається перенесення виробництва товарів, котрі раніше імпортувались. Даний пропонується механізм та факт на користь залучення бага-

тонаціональних корпорацій до діяльності на вітчизняній території підкріплюється формуванням робочих місць та активізацією промисловості, як розвитку трудомістких технологій, котрі вимагають використання фізичної праці. В сукупності означені аспекти знайдуть своє відображення в підвищенні культури ведення бізнесу за рахунок освоєння передових світових стандартів корпоративної культури.

В свою чергу, більш актуальним є не питання доцільності залучення ТНК до діяльності в Україні, а продуктивності іноземного капіталу. Нажаль українські реалії початку 1990-х років свідчили про те, що молода незалежна держава не маючи досвіду підприємницької діяльності в умовах ринкової економіки активно пізнавала аспекти інтеграції хаотично формуючи спільні підприємства та відкриваючи ринки для експансії іноземними компаніями з повною відсутністю нормативно-правової бази. Дані спільні підприємства або ж членство вітчизняних виробників в ТНК використовувалось іноземними інвесторами для просування продукції на ринок України та для доступу до дешевих сировинних ресурсів. Дійсно Україна як держава з 45 млн. населення є привабливою для ТНК світу, адже дане населення розглядається як потенційні споживачі. В той же час, українським підприємствам варто співпрацювати з багатонаціональними корпораціями не в якості джерела дешевих сировинних ресурсів або відсталого технологічного приросту, а використовуючи переваги залучення іноземних інвестицій для розвитку інноваційного потенціалу.

Висновки. Схилиємося до думки стосовно доцільності залучення ТНК до діяльності в українських умовах, що відкриває безліч переваг. На разі за необхідне приймається формування державного законодавства, яке б формувало певні гарантії добробуту для іноземних компаній та площину функціональних обмежень з метою координації впливу на економіку країни в цілому та суб'єкти підприємницької діяльності зокрема. Більш того, варто створювати українські ТНК як протитяжкий механізм панування іноземного капіталу та конкурентної паритетності вітчизняного виробництва. Національний капітал здатен витримувати жорстку конкуренцію в глобальному масштабі, а саме з іноземними транснаціональними структурами, тільки за умови формування потужних фінансово-промислових груп, які здатні провадити активну зовнішньоекономічну політику.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Немировська О.В. Аналіз та оцінка економічної діяльності ТНК в Україні [Електронний ресурс] / О.В. Немировська // Ефективна економіка. – 2014. – № 12. – Режим доступу: www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3643.
2. 200 найбільших компаній України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.ua/ratings>.

3. Чумак Н.В. Проблемні аспекти діяльності транснаціональних корпорацій в Україні [Електронний ресурс] / Н.В. Чумак // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Вип. 9. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/9-2016/148.pdf>.
4. Офіційний сайт державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016>.
5. Transnational index of host economies [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unctad.org/SearchCenter>
6. Безрукова Н.В. Транснаціональні корпорації як рушійні сили та джерело суперечностей економічної глобалізації / Н.В. Безрукова // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. – 2010. – № 2(41). – С. 60-64.
7. Чурилова О.А. Деякі тенденції розвитку транснаціональних корпорацій в Україні [Електронний ресурс] / О.А. Чурилова, О.І. Антоненко // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. – 2011. – № 1(10). – Режим доступу: <file:///C:/Users/User/Downloads/29252-54513-1-PB.pdf>.
8. Експерти про транснаціональні корпорації в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Economics/74635>.
9. Столярчук Я.М. Глобальні асиметрії економічного розвитку: монографія / Я.М. Столярчук. – К.: КНЕУ, 2009. – 302 с.